ABD’de ırk ayrımı yasal olarak yıllar önce ortadan kalkmış olmasına rağmen pratikte değişik oranlarda sürmektedir. Her yer Minnesota gibi değildir ama ırk ayrımının varlığı için mutlaka polisin özellikle siyahlara karşı şiddet kullanması gerekmez. Yoksulluk siyahlar arasında yaygındır. Korona nedeniyle hayatını kaybeden siyahların genel siyah nüfus içindeki oranı, siyahların toplam nüfus içindeki oranından yüksektir. Aynı şekilde hapishanede bulunan siyahlar da oran olarak fazladır. İşsizlik siyahlar arasında özellikle yaygındır.

Bunlar polisin şiddet kullanmasından ve öldürmesinden daha yaygın ırkçılığın varlığını gösterir.

Siyahlar arasında ayrışma eskisine göre önemli oranda arttı. ABD iki dönem bir siyahı (Obama) devlet başkanı olarak gördü. Siyahların bir kesimi iyi eğitim görürken –Obama’nın eşi tanınmış bir avukattır) ve zenginleşirken, büyük kitlenin durumunda pek iyileşme görülmedi.

Trump’ın siyahları hiç sevmediği de demeçlerinden anlaşılabiliyor. Bir ülkenin devlet başkanı böyle olursa polis de ister istemez daha fazla cesaretlenir.

ABD’de 50 yıldan fazla zaman önce Martin Luther King’in öncülüğünü yaptığı İnsan Hakları Hareketi vardı. Bu hareket temelinde ırkçılığa, ırk ayrımına karşı hareketti. İçlerinde beyazların da bulunduğu ama büyük oranda siyahlardan oluşan kitlenin Beyaz Saray’a yaptıkları Uzun Yürüyüş zamanıydı.

Bu yazının sonunda 17.3.2015’te yazdığım Selma adlı yazıyı paylaşacağım. Bu bir filmin adıdır. ABD’nin Selma adlı kentinde ırkçılığa karşı mücadeleyi ve bunun ülke çapındaki etkisini anlatır. Çok sayıda beyazın –ırkçıların deyimiyle beyaz zencinin- siyahlarla birlikte tavır alması hareketi başarıya taşımıştır. Irkçılık ortadan kalkmamıştır ama en azından yasal olarak fena halde gerilemiştir.

Bugün benzer bir hareketin örgütlenebilmesi için yeterli koşullar fazlasıyla vardır. Çok sayıda

beyaz da Trump'tan nefret ediyor ve Minnesota'da polisin bir siyahın katletmesini kınıyorlar. O polisin karısı hemen boşanma davası açmış ve gerekçe olarak da eşinin bir siyahı katletmesini göstermiş; öldürülen siyahın ailesine de üzüntülerini bildirmiş. Türkiye'de böyle bir örneğin ortaya çıkması imkansız olmasa bile daha az ihtimal dahilindedir.

Görünen odur ki, beyazlar da aktif olarak işe karışmadan böyle bir hareket örgütlenemez. Sadece siyah hareketiyle olmaz ve buna katılmayacak siyahlar da mutlaka çıkacaktır, beyazların da katılması gerekir.

Şartlar ne kadar uygun olursa olsun çok sayıda tarihsel araştırmanın da gösterdiği gibi birilerinin ortaya çıkıp, gerektiğinde değişik düzeyde bedel de ödeyip işe girişmediği zaman, bir şey olmuyor. Değişik sosyal hareketler üzerine yapılan incelemeler bunu açık olarak saptıyor. Zaten King'in "vatandaş hareketi" de bu çerçevedeydi ve daha sonra1968 hareketinin de açılışı sayılacaktı.

Selma adlı filmle ilgili yazıyı aşağıda paylaşıyorum:

SELMA

Elli yıl önce ABD'nin Oklahoma eyaletinde ırk ayrımının yasalara rağmen sürdüğü Selma kentinde siyahlar Edmund Pettus köprüsü üzerinden sembolik bir yürüyüş yaparlar. Polis yürüyüşe vahşice saldırır, çok kişi yaralanır, ölenler olur. Bu olay ABD'de ırk ayrımına karşı mücadelenin dönüm noktasıdır. Irk ayrımına karşı hareketin önderi konumundaki Martin Luther King'in anlatıldığı Selma adlı film birkaç haftadır vizyona girmiş bulunuyor.

Film, King'in 1964 yılında Nobel Barış Ödülü'nü aldığı törende yaptığı konuşmayla başlar. King

konuşmasında 20 milyon siyahın acısından söz eder. 20 milyon, 1550-1850 yılları arasında Afrika'dan ABD'ye köle olarak getirilen siyahların sayısıdır. Kesin sayısı bilinemiyor ama en az bu kadarının da yolda ya da köle sağlama operasyonlarında çıkan çatışmalarda öldürüldüğü düşünülebilir. Afrika'nın insan malzemesinin korkunç talanı söz konusudur.

Bu insanlar, Küba dahil Kuzey Amerika'ya getirilirler ve yıllarca plantasyonlarda ve değişik işlerde köle olarak çalıştırılırlar. Bu Afro-Amerikalılar giderek sayıca artar ve toplumun değişik alanlarına yönelirler. Kölecilik kalkar ama ırk ayrımcılığı sürer.

Siyahlar otobüste arkada oturmak, beyazlarla aynı mekanı paylaşmamak, çocuklarını aynı okula göndermemek zorundadır. Beyaz ve siyah insan aynı yüzme havuzuna da giremez.

Irk ayrımı İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra soğuk savaşın başlatıcısı da olan Truman tarafından kaldırılır. Irk ayrımının kaldırılmasının nedeni, savaşa katılan siyah askerlerin bilinçlenmiş olarak ülkeye dönmeleri ve ırk ayrımına karşı hareketin başlıca kadrolarını oluşturmalarıdır.

ABD'li siyah asker resmi görüşe göre nazizme karşı demokrasi için savaşırken, orduda ırk ayrımı sürer. Tarihin cilvesi olarak bu ayrımın ortadan kalkmasında "saf Alman"ların dışındaki herkesi aşağılayan Nazilerin rolü vardır. Normandiya çıkarmasının ardından Alman ordusunun Ardenler saldırısı vardır. Bu saldırıyla ABD ordusu zor duruma düşer ve siyah askerlere yönelik ırk ayrımından vazgeçilerek onlara eşit muamele yapılır, insiyatif verilir.

Savaştan sonra Almanya'nın batısı ABD-İngiltere ve Fransa'nın, Doğusu ise SSCB'nin işgali altındadır. ABD ordusundaki siyah askerler Almanya'da ırk ayrımı yaşamazlar ve buna çok şaşırırlar. Frankfurter Rundschau gazetesinde o yıllarda Almanya'da işgal gücü olarak bulunan siyahlarla yapılan söyleşilerde yaşanılan büyük şaşkınlık anlatılır: "Kahvede oturuyoruz ve beyaz bir garson bize hizmet ediyor, ABD'de böyle bir şey düşünülemez."

Siyah askerlerle Alman kadınları arasında evlilikler gerçekleşir. O yıllarda ABD'de bir siyahın beyazla evlenmesi de söz konusu olamazdı. Evliliklerden melez çocuklar doğar ve bir süre sonra aile olarak ABD'ye geri dönülür.

Ülkede ırk ayrımı savaş öncesindeki gibidir. Siyah askerler Hitler faşizmine karşı demokrasi ve eşitlik için savaşmışlardır (ABD'de savaşın haklı gösterilmesi için bu söylem kullanılır) ve ülkelerindeki eski duruma tahammül edemezler.

ABD Başkanı Truman ırk ayrımını yasayla kaldırır ama üç yüz yıldır sürmüş bir uygulama yasayla kalkmaz, zorlanarak uygulanması gerekir. O yıllarda siyah çocuklar beyazların okuluna askerlerin refakatinde giderler. Beyaz öğrenciler ve onların velileri siyahları aynı okulda istememektedir ve bu direnişi kırmak için ordu devreye sokulur.

1960'lı yıllara gelindiğinde ırk ayrımı yasal olarak kaldırılmış olmakla birlikte özellikle Güneydeki eyaletlerde değişik şekillerde sürmektedir. Mesela siyahların oy kullanma hakkı yoktur. Yasal olarak vardır ama fili olarak yoktur çünkü oy kullanabilmek için seçim bürosuna gidip kaydolmak gerekmekte ve büro da değişik gerekçelerle kaydı yapmamaktadır.

Selma kentinde de aynı durum vardır.

Buraya kadar anlatılanlar tarihsel ön bilgidir, filmde yoktur.

O sırada ABD Başkanı Johnson'dır ve kendisi Vietnam kasabı olarak da bilinir. Vietnam'ın yoğun bombalanması onun dönemindedir.

King birkaç kere Beyaz Saray'a çıkar ama Johnson'un başka sorunları vardır. Ülke geneli için geçerli olacak seçim yasası çıkarılmasına yanaşmaz.

Siyahların önder kadrosu aralarında tartışır. Karşı taraf saldırmak için fırsat kollamaktadır. Bu nedenle öfkeli siyahları saldırgan olmamaları için yatıştırmaları gerekir. Taktik olarak mücadelelerini ülke çapında duyurmak amacıyla her gün gazetelerde yer almayı planlarlar.

Sadece sessiz yürüyüş yaparlar ve polisin vahşice saldırısı sonucu ölen gençler, yerlerde sürüklenen kadınlar, yaralı erkekler hemen her gün gazetelerde fotoğraflarıyla yer almaya

başlar.

Edmund Pettus köprüsündeki kalabalık yürüyüşe yönelik vahşi saldırı televizyonda da yer alır. Ardından King halka çağrı yaparak kendilerine destek olmak için Selma'ya gelmelerini ister. Ülkenin her yanından çok sayıda beyaz Selma'ya gelir. Aralarında bürokratlar, avukatlar, din adamları da vardır. Beyazlarla birlikte tekrarlanan yürüyüşe bu kez saldıramazlar. Johnson kayıtsız şartsız seçim hakkını tanıyan yasayı Temsilciler Meclisi'ne göndermek zorunda kalır. Bu arada "beyaz zenci" olarak nitelendirilen beyaz destekçilerden öldürülenler olur. Sonuçta yasa çıkar ve sonraki yılların kronolojisiyle film biter.

King beş yıl sonra 39 yaşındayken öldürülecektir.

Irkçılar büyük bir mücadeleyi kaybetmiştir ama intikam almadan bırakmayacaklardır.

Filmde siyahların daha önce yaptıkları büyük Washington yürüyüşünü de görmeyi isterdim ama film o dönemi kapsamıyordu. Bu yürüyüşün ünlü şarkısı We shell overcome (kazanacağız) Joan Baez'in sesinden tüm dünyada tanınacaktır.

Filmden çıkarılabilecek kıssadan hisseler:

Birincisi: beyazlarla eşit haklara sahip olmak isteyen siyahların mücadelesinde sınıfsal değil kültürel yan ağır basar. Çoğunluk yoksuldur ama zengin siyahlar da vardır ama hareket içindeki çatışma zenginlerle yoksullar arasında değil, her harekette bulunabilecek fırsatçılar ve oportünistlerle hareketi sonuca götürmek isteyenler arasındadır.

Sonraki yıllarda ırk ayrımı kaybolmamakla birlikte sürekli geriledi ve siyahlar arasındaki ayrışma da arttı. Buna rağmen bir siyahın, Obama'nın ABD başkanı seçilmesinin siyahlar arasında nasıl bir heyecan yarattığı kolayca anlaşılabilir. Yoksulundan zenginine kadar bütün siyahlar Obama'nın şahsında ırk ayrımına karşı verdikleri ve çok sayıda kişinin ölümüne neden olan mücadelenin büyük başarısını görmektedir.

Obama'nın ilericilikle herhangi bir ilgisi bulunmuyor ve konuya sadece ekonomik çıkarlar ve sınıfsallık yönünden bakarsanız bu heyecanı asla anlayamazsınız.

Aynısı değil ama bizdeki Kürtlerin konumu da buna benzemektedir. Önemli farklılıklar var ama sonuçta konunun önemli bir kültürel boyutu da bulunuyor.

İkincisi: ABD'deki başkanlık sisteminde başkanın yetkilerinin sınırlarını görüyorsunuz. Johnson, Selma valisini çağırıp, "neden siyahların seçime sokulmadığını" soruyor. Adamın cevabı, "halk böyle istiyor" oluyor, ki doğru. Aynı vali kentte, "hiç kimse bize nasıl yaşayacağımızı öğretemez" diyerek Johnson'un "olay çıkarmayın, siyahlar da seçime katılsın" görüşüne karşı çıkıyor. Sonuçta Temsilciler Meclisi'nde kabul edilen yeni seçim yasasının uygulanması zorunlu oluyor.

Bizdeki muhtemel başkanlık sistemine karşı çıkılırken bu durumun dikkate alınması gerekir. RTE, "Türk tipi başkanlık sistemi" istiyor; ABD tipi değil…

ABD Başkanı kent valisini azarlayamaz, belediye başkanına fırça atamaz…

RTE bu günkü durumunda bile –yasal temeli olmasa da- ABD başkanlarından daha yetkilidir.

ABD Başkanı yolda giderken durup sigara içen gençleri uyaracak!!!

"Başka işin yok mu senin" derler ve Başkan da buna karşı hiçbir şey yapamaz.

Polise, yakalayın bunları, diye emir verse, polis şaşırır. Yakaladı diyelim, mahkeme hemen bırakır ve Başkan da basının diline düşer.

Farklı toplumlar…

ABD sivil toplumunun ilericilikle ilgisi bulunmuyor. Tipik bir orta sınıf kafası var; değişikliklerden korkuyor ve tutucu… Ama hakkına sahip çıkmasını, savunmasını da biliyor.

Selma'daki siyahlar oy kullanma hakkı kazandıktan sonra kentin bütün yöneticileri değişiyor. Çoğunluktaki siyahlar seçmiyorlar, beyazlar gidiyor yerlerine siyahlar geliyor.

Film Türkiye'de de oynarsa, kaçırmayın derim.